

Redovisning av regional strategi för jämställdhet 2018-2020

Författare Lina Ploug och Helena Svensson, Länsstyrelsen i Uppsala län.

Länsstyrelsen i Uppsala län

Bäverns gränd 17

751 86 Uppsala

Tfn: 010-22 33 000 (vxl)

E-post: uppsala@lansstyrelsen.se

Internet: www.lansstyrelsen.se/uppsala

Länsstyrelsens Meddelandeserie 2017

ISSN 1400-4712

Du hittar rapporten som pdf-fil på vår webbplats www.lansstyrelsen.se/uppsala

Redovisning av regional strategi för jämställdhet 2018–2020

Inledning

Jämställdhet innebär jämlikhet mellan könen, eller som det beskrivs i det övergripande målet för politiken – att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Jämställdhetsintegrering är en nationellt och internationellt etablerad strategi och används av länsstyrelsen för att uppnå målet. Det innebär att jämställdhet blir till där beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas, i det dagliga arbetet.

Det jämställdhetspolitiska målet

Utgångspunkt för länsstyrelsens arbete är det nationella jämställdhetspolitiska målet *Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv* och de delmål som regeringen arbetar utifrån:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Intersektionalitet

I uppdraget från regeringen framgår att länsstyrelsen ska analysera hur olika maktordningar samspelar med kön för att öka genomslaget och träffsäkerheten i arbetet för jämställdhet.

Länsstyrelsen har i framtagandet av strategin tagit hänsyn till att människor inte enbart har olika makt och möjligheter beroende på kön, utan att ett flertal faktorer samspelar. Exempelvis har vi sett hur även ekonomi, etnicitet, hudfärg, ålder, könsidentitet, sexualitet och funktion samspelar och påverkar en persons förutsättningar.

Uppföljning och analys av tidigare arbete

Under åren 2014–2016 arbetade länsstyrelsen utifrån strategin *Ett jämställt län*. Länsstyrelsen har redovisat strategin till regeringen tidigare i år (Dnr. 801-307-2017). Här följer en sammanfattning och analys av det tidigare arbetet som också är utgångspunkt för strategin 2018–2020.

Strategin för 2014–2016 hade följande mål:

- Strategi för jämställdhetsintegrering Uppsala län 2014–2016 ska vara känd bland länets centrala aktörer.
- Länsstyrelsen ska ha god kännedom om länet utifrån ett jämställdhetsperspektiv.
- Länsstyrelsen ska stödja Regionförbundets arbete för jämställd tillväxt.
- Länsstyrelsen ska stödja ett arbete med jämställdhetsintegrering hos centrala aktörer i länet.
- Länsstyrelsen ska bidra till att långsiktiga och hållbara strukturer skapas för att motverka mäns våld mot kvinnor.

Grundläggande för att följa utvecklingen i länet inom jämställdhetspolitikens samtliga delmål är att synliggöra ojämställdheten i siffror genom statistik. Länsstyrelsen har de senaste fyra åren köpt regional statistik från Statistiska centralbyrån. Givet den nya strategin behöver en översyn göras av

hur myndigheten bäst kan synliggöra utvecklingen inom de nya prioriterade områdena. Utöver statistik från Statistiska centralbyrån kan statistik från regionala myndigheter såsom exempelvis Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan vara ett viktigt komplement.

Länsstyrelsen har idag långsiktiga och hållbara strukturer för att motverka mäns våld mot kvinnor. Myndigheten har kunnat profilera sig som en aktiv och synlig aktör med resurser att samordna och utveckla arbetet i länet. Det är en stor förmån att Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, ligger i Uppsala och länsstyrelsen lägger stor vikt vid att föra en dialog och samarbeta med NCK. Länsstyrelsens nätverk fyller en viktig funktion för yrkesverksamma från socialtjänsten, polisen, elevhälsan, ungdomsmottagningar, mödravården, kriminalvården och idéburen sektor. Det finns också ett stort intresse för kunskap och vidareutbildning. Platser på de forskningsseminarier, konferenser och utbildningar som länsstyrelsen har arrangerat bokades snabbt upp. Det finns goda förutsättningar att utveckla arbetet ytterligare, inte minst inom det förebyggande området som regeringen särskilt lyfter fram i den nationella strategin. Det har under årets arbete varit självklart att mäns våld mot kvinnor skulle bli ett prioriterat område även fortsättningsvis.

Länets myndigheter, kommuner och idéburen sektor har de senaste åren haft stort fokus på nyanlända personer och ensamkommande barn. Efter den nulägesbeskrivning som gjorts i år är det tydligt att det finns ett fortsatt stort behov av ett jämställdhetsperspektiv i integrationsarbetet. Kvinnor födda utanför Europa har särskilt svårt att integreras i samhället och etablera sig på arbetsmarknaden. Det finns goda förutsättningar för att utveckla arbetet ytterligare vilket har lett fram till att strategin för 2018–2020 har ett prioriterat område som knyter an till detta, *jämställd arbetsmarknadsinriktning med fokus på utlandsfödda kvinnor*.

I arbetet under året med behovsinventering och nulägesanalys synliggjordes frågor om psykisk ohälsa i arbetsmiljön, hot och våld mot kvinnor och tjejer i offentliga miljöer (inklusive på nätet) samt ohälsa bland unga tjejer, killar och ickebinära personer¹. Den #metoo-kampanj som startade hösten 2017 har ytterligare förstärkt behovet av denna inriktning. Mot denna bakgrund har strategin för 2018–2020 ett prioriterat område som knyter an till detta, *jämställd hälsa*.

Länsstyrelsen har under åren för den tidigare strategin stärkt sin position i länet avsevärt och det finns idag god kunskap hos länets myndigheter, kommuner och idéburen sektor om länsstyrelsens roll i att främja utvecklingen i länet avseende de nationella jämställdhetspolitiska målen. Årets arbete med behovsinventeringar och nulägesbeskrivningar har utvecklat länsstyrelsens arbete med kommunerna och myndigheterna ytterligare. Det finns idag en ökad efterfrågan på stöd och utbildning i jämställdhetsintegrering, inte minst från de myndigheter som har regeringsuppdrag om jämställdhetsintegrering (JIM). Det finns goda förutsättningar för att utveckla arbetet ytterligare vilket lett fram till att strategin för 2018–2020 har ett prioriterat område som knyter an till detta, *jämställd resursfördelning*.

Arbetet med att ta fram strategin

Länsstyrelsen har under året genomfört ett omfattande arbete tillsammans med länets kommuner, myndigheter och idéburen sektor för att ta fram en strategi som kan påskynda arbetet för jämställdhet och samtidigt ta hänsyn till regionala förutsättningar och behov. Arbetet kan sammanfattas med de tre orden; behovsinventering, nulägesanalys och förankring.

Inom ramen för behovsinventering genomfördes två workshops med personer på strateg/handläggarnivå under våren, en med fokus mäns våld mot kvinnor och en med fokus på

¹ Ickebinär kan den person kalla sig som identifierar sig som mellan eller bortom kvinna–man-uppdelningen av kön. Ibland används "ickebinär" som ett paraplybegrepp för olika könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen. <http://www.transformering.se/vad-ar-trans/ordlista>

samtliga jämställdhetspolitiska delmål. Länsstyrelsen analyserade sedan resultatet och presenterade en första nulägesanalys på två uppföljningsmöten med samma målgrupp som workshoparna. Nulägesanalysen kompletterades med två separata fokusgruppsmöten med strategiska aktörer om våldsförebyggande arbete. Möten har också hållits med enskilda aktörer. På en konferens i oktober presenterades nulägesanalysen och förslag på prioriterade områden för strategin. Konferensen var första steget i arbetet med förankring hos länets aktörer. Ytterligare ett steg i förankringsprocessen var då länsstyrelsens Råd för social hållbarhet den 1 december godkände strategins fyra prioriterade områden. Rådet består av samtliga kommundirektörer samt chefer för en rad regionala myndigheter, inklusive Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet och Region Uppsala.

Strategins fyra prioriterade områden

Länsstyrelsen har valt att arbeta med ett problemorienterat förhållningssätt till de jämställdhetspolitiska målen i framtagandet av strategin. Tillsammans med centrala aktörer i länet har vi arbetat med att synliggöra brister och utvecklingsområden som aktörerna enskilt och/eller gemensamt kan påverka. I detta arbete har regionala förutsättningar varit i fokus. Länsstyrelsen har också synliggjort och tagit hänsyn till flera olika maktstrukturer och hur dessa samspelar.

Följande fyra prioriterade områden har valts ut:

- Mäns våld mot kvinnor
- Jämställd arbetsmarknadsetablering med fokus på utlandsfödda kvinnor
- Jämställd hälsa
- Jämställd resursfördelning

Två av de prioriterade områdena; mäns våld mot kvinnor och jämställd hälsa, är båda jämställdhetspolitiska delmål. Dessa har även starka beröringspunkter med varandra då våld påverkar hälsan i allra högsta grad. Vidare har både våld och ohälsa stor påverkan på människors ekonomi samt möjligheter till makt och inflytande, varför målen om en jämn fördelning av makt och inflytande samt ekonomisk jämställdhet kan kopplas till dessa båda områden.

Området jämställd arbetsmarknadsetablering med fokus på utlandsfödda kvinnor har kopplingar till delmålen makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämställd utbildning, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet samt jämställd hälsa.

Området jämställd resursfördelning är grundläggande för jämställdhetsintegrering och har bäring på samtliga jämställdhetspolitiska delmål.

De fyra prioriterade områdena vidare har starka kopplingar till andra delar av länsstyrelsens verksamhet. I länsstyrelsens interna strategi för jämställdhet 2018–2020 har två centrala processer valts ut; verksamhetsstyrning samt beslutsprocesser. Dessa båda har direkta kopplingar till området jämställd resursfördelning i denna regionala strategi. Området mäns våld mot kvinnor har exempelvis bäring på det brottsförebyggande uppdraget och ANDT-samordningen. Länsstyrelsen har kunskap om sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer och kommer utveckla det arbetet ytterligare. Jämställd arbetsmarknadsetablering har direkta kopplingar till integrationsuppdragen och föräldraskapsstöd. Jämställd hälsa har bäring på flera av länsstyrelsens andra uppdrag, såsom exempelvis ANDT-samordningen, friluftsuppdraget och integrationsuppdragen.

Andra strategier och överenskommelser

I Agenda 2030 lyder det femte målet ”Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt”. Särskilt inom underområdena som rör diskriminering, våld mot kvinnor och flickor, skadliga sedvänjor samt obetalt hem- och omsorgsarbete finns tydliga koppling till strategins prioriterade område mäns våld mot kvinnor, jämställd hälsa och jämställd arbetsmarknadsetablering.

I "Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län" har framför allt målen under delen "En region för alla" bäring på strategin. Tydligast kopplingar finns i åtagandena om att påskynda etableringen av nyanlända på arbetsmarknaden, att möjliggöra egen försörjning på en jämställd, jämlik och växande arbetsmarknad samt att främja hälsosamma och hållbara levnadsvanor.

I "Handlingsplan för jämställd regional utveckling i Region Uppsala 2016–2018" framgår att Region Uppsala har avgränsat arbetet till två prioriteringar: Systematiskt ledningsarbete för jämställdhetsintegrering samt jämställdhetsintegrering av företags- och innovationssystemet. Dessa båda prioriteringar har tydliga kopplingar till strategins område jämställd resursfördelning.

Den interna samverkan på länsstyrelsen har ökat de senaste åren. Idag finns "Strategi och åtgärdsprogram alkohol, narkotika, dopning, tobak och läkemedel 2017–2021". Denna strategi har jämställdhetsintegrerats genom könsuppdelad statistik, skrivningar som synliggör kön samt genom mål och insatser. Exempelvis har mäns våld mot kvinnor och kopplingar till ANDT-L lyfts fram som ett särskilt mål och samarbetet kring insatser kommer utvecklas under strategiperioden. Inom ramen för integrationsuppdragen pågår ett arbete med en Regional överenskommelse som beräknas vara klar under 2018. Ett samarbete finns redan, särskilt kopplat till jämställdhetsstrategins prioriterade område *jämställd arbetsmarknads-etablering*, och kommer att utvecklas.

Mäns våld mot kvinnor

Generella utmaningar

Mäns våld mot kvinnor förekommer över hela världen och är ett allvarligt samhälls- och folkhälsoproblem även i Sverige. I FN:s deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor fastslås det att våldet begränsar kvinnors och flickors fulla utveckling och åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.² Att ha rätten till sin egen kropp och tanke tillhör de grundläggande mänskliga rättigheterna, vilket är en förutsättning för att kunna ha makten att forma sitt eget liv och delta i samhället på jämlika villkor. Att få dessa rättigheter kränkta genom våld är ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna.

Enligt den svenska regeringen är mäns våld mot kvinnor den yttersta, negativa konsekvensen av ett samhälle som inte är jämställt.³ Samlingsbegreppet mäns våld mot kvinnor synliggör maktdimensionen av problemet och belyser att mäns våld mot kvinnor är ett jämställdhetsproblem, på samhällsnivå och individnivå. Att tala om mäns våld mot kvinnor tydliggör den strukturella dimensionen av våldet genom att sätta fokus på gruppen mäns makt över gruppen kvinnor. Detta betyder dock inte att varje enskild man alltid har mer makt än vad varje enskild kvinna har, utan begreppet syftar till att lyfta fram den icke-jämställda maktrelationen som existerar mellan män och kvinnor på gruppnivå.

Mäns våld mot kvinnor våld som övergripande begrepp innefattar våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, barn- och tvångsäktenskap samt könsstympning. Mäns våld mot kvinnor definieras av FN som "[v]arje könsrelaterad våldshandling som resulterar i, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet."⁴

Alla människor oavsett kön kan utsättas för våld, men våldet och dess konsekvenser ser olika ut beroende på om den utsatta personen är kvinna, man eller icke-binär. Det våld som kvinnor utsätts för generellt skiljer sig på flera vis från det våld som män utsätts för generellt. Ett exempel på hur våldet ser olika ut för män och kvinnor är att kvinnor i större omfattning utsätts för grovt, upprepat våld i nära relation jämfört med att män i större utsträckning utsätts på offentlig plats och av någon de inte har en nära relation med.⁵ Ett annat exempel på hur våldet ser olika ut är att kvinnor utsätts i betydligt större utsträckning av sexuellt våld än vad män gör, både i och utanför den nära relationen.

Vad gäller flickors och pojkars utsatthet så visar uppskattningar att ungefär 10 procent av alla barn i Sverige har upplevt våld i hemmet, och att 5 procent upplever det ofta.⁶ Sambandet när det kommer till att uppleva att en förälder blir våldsutsatt och att själv vara direkt utsatt för våld är mycket starkt.⁷ Att växa upp med våld i sin närmiljö är alltid skadligt och kan påverka hälsan negativt på lång sikt.⁸ I FN:s konvention från 1989 om barnets rättigheter (barnkonventionen) är barns rätt till en

² Konventionen om avskaffandet av våld mot kvinnor (CEDAW, 1979)

³ Regeringens skrivelse 2016/17:10

⁴ Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/mans-vald-mot-kvinnor-ett-globalt-perspektiv/>

⁵ BRÅ (2014) *Brott i nära relationer – en nationell kartläggning*

⁶ Se exempelvis SOU 2001:72; BRÅ (2014) *Brott i nära relationer – en nationell kartläggning*

⁷ Regeringens skrivelse 2016/17:10

⁸ Socialstyrelsen (2015) *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*

uppväxt utan våld framskrivet och statens ansvar att skydda varje barn mot alla typer av fysiskt och psykiskt våld, övergrepp, vanvård och utnyttjande (Artikel 19) betonas.⁹

Att bli utsatt för våld innebär en förhöjd risk för fysisk och psykisk ohälsa.¹⁰ Att utsättas för våld är en begränsning av kvinnors livsutrymme, egenmakt och möjligheter att försörja sig.¹¹ På samhällsnivå innebär våldet gigantiska ekonomiska kostnader relaterade till bland annat ohälsa, produktionsförluster och rättsväsende.¹²

En översikt för Uppsala län visar genom Brottsförebyggande rådets (BRÅ) kriminalstatistik för år 2016 att 204 våldtäktsfall anmäldes i Uppsala län, varav 93 procent mot kvinnor och flickor. 749 misshandelsbrott mot kvinnor samt 248 mot flickor anmäldes i länet under 2016 och i de flesta fall skedde brottet inomhus och våldsutövaren var bekant med den våldsutsatta. Mörkertalet är beräknat till ca 80 procent.¹³

Sedan 1999 är köp av sexuell tjänst förbjudet enligt lag i Sverige. Även människohandel för sexuella ändamål, som omfattar bland annat våldtäkt, sexuellt tvång och utnyttjande i prostitution eller pornografi, är förbjudet. År 2016 anmäldes i Uppsala län 25 fall av köp av sexuell tjänst och 15 fall av köp av sexuell handling av barn under 18 år.¹⁴

Den 1 juli 2014 infördes nya straff- och civilrättsliga bestämmelser som stärker skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Två nya brott infördes i brottsbalken, äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa.¹⁵ I Uppsala län anmäldes 2 fall av äktenskapstvång, inklusive vilseledande till tvångsäktenskapsresa år 2016.¹⁶

Könsstympling av flickor och kvinnor är en kränkning av flickors och kvinnors mänskliga rättigheter. Könsstympling, som kan vara ett uttryck för hedersförtryckande normer, kan medföra ett lidande för den utsatta flickan eller kvinnan. Sedan 1982 är könsstympling av flickor och kvinnor förbjudet enligt lag i Sverige.¹⁷ Socialstyrelsen uppskattar att cirka 38 000 kvinnor och flickor är könsstympade i Sverige och att så många som 19 000 är i riskgruppen, och 7 000 är flickor under 18 år.¹⁸

Mål för länet 2018–2020

- Ett aktivt arbete med att synliggöra problemområdet mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, könsstympling, tvångsäktenskap och barnäktenskap genom statistik, kartläggningar och kunskapshöjande insatser.
- Samverkansstrukturer och fora bidrar till att fler aktörer arbetar aktivt med förebyggande arbete mot våld.
- Fler våldsutsatta personer oavsett kön erbjuds och/eller får stöd och skydd.
- Fler ärenden rörande prostitution och människohandel för sexuella ändamål, könsstympling, tvångsäktenskap och barnäktenskap rapporteras, anmäls och lagförs.

⁹ *Konvention om barnets rättigheter* (CRC, 1989)

¹⁰ NCK (2014) *Våld och hälsa - en befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingar till hälsa*

¹¹ Viktigt att notera är att våld är skadligt och innebär en risk för ohälsa oavsett kön.

¹² Regeringens skrivelse 2016/17:10

¹³ Brå kriminalstatistik 2016

¹⁴ Brå kriminalstatistik 2016

¹⁵ Regeringens skrivelse 2016/17:10

¹⁶ Brå kriminalstatistik 2016

¹⁷ *Sveriges lag (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor*

¹⁸ Socialstyrelsen (2015) *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympling*

- Länsstyrelsen bidrar till ökad kunskap och metodutveckling hos berörda yrkesgrupper, politiker och allmänheten.

Ett gemensamt arbete i länet 2018–2020

Grundläggande för att följa utvecklingen i länet inom det prioriterade området *mäns våld mot kvinnor* är att synliggöra detta problemområde i siffror genom statistik samt genom kvalitativa undersökningar och kartläggningar på individ- och gruppnivå. En översyn behöver göras över hur länsstyrelsen, kommunerna och andra regionala myndigheter bäst kan synliggöra utvecklingen inom området som ett komplement till statistik från Statistiska centralbyrån och Brottsförebyggande rådet.

Länsstyrelsen sammankallar ett regionalt nätverk mot mäns våld mot kvinnor. Målgrupp är personer på strategiska positioner samt personer från yrkesgrupper som möter våldsutsatta och våldsutövare i sitt arbete i länets alla kommuner, relevanta myndigheter, Region Uppsala, samt idéburen sektor. I nätverket kommer det gemensamma arbetet för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, könsstympning, tvångsäktenskap och barnäktenskap fördjupas och vidareutvecklas.

Länsstyrelsen sammankallar en fokusgrupp med inriktning på våldsförebyggande arbete i länet. Målgrupp är personer ifrån migrationsverket, polisregion mitt och kriminalvården, med flera.

Länets kommuner, myndigheter, företag och idéburen sektor delar med sig av sitt arbete mot mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, könsstympning, tvångsäktenskap och barnäktenskap på den webbsida som länsstyrelsen kommer att skapa kopplad till Regional strategi för jämställdhet.

Nationell strategi i Uppsala län

För att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har regeringen tagit fram en nationell strategi för åren 2017–2026 som består av fyra politiska målsättningar:¹⁹

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld
- Förbättrad upptäckt av våld samt starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- Effektivare brottsbekämpning
- Förbättrad kunskap och metodutveckling

Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Genom ett brett våldspreventivt arbete kan våldets omfattning minska på lång sikt och att skapa grundförutsättningar för att arbeta med detta förändringsarbete gemensamt är något som har identifierats i länet under året. Länsstyrelsen i Uppsala län har tillsammans med kommunerna, andra myndigheter och idéburen sektor identifierat behovet av att öka kunskapen om våldsförebyggande arbete med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck samt maskulinitetskonstruktioner och föreställningar om kön och kopplingar till våldsutövande generellt sätt inom ramen för mäns våld mot kvinnor.

Det finns tydliga kopplingar mellan maskulinitetsnormer och våldsutövande, därför behöver ett arbete göras med att utmana och ifrågasätta stereotypa föreställningar om just maskuliniteter som legitimerar våldsutövande på olika nivåer och i olika kontexter och föreställningar som begränsar kvinnors och flickors egenmakt.²⁰ Insatserna behöver vara breda och riktade så att de når alla i länet

¹⁹ Regeringens skrivelse 2016/17:10

²⁰ Regeringens skrivelse 2016/17:10

och avgörande är att gruppen pojkar och män nås av dessa förebyggande insatser, på gruppnivå såväl som på individnivå. Här är det även av vikt att se de dubbla roller som pojkar och män (kan även gälla flickor och kvinnor) kan ha som våldsutövare och våldsutsatta inom olika kontexter präglade av hedersnormer.

Målen för det förebyggande arbetet 2018–2020 är:

- Samverkansstrukturer och fora bidrar till att fler aktörer arbetar aktivt med förebyggande arbete mot våld.
- Länsstyrelsen i Uppsala län stödjer det förebyggande arbete i länet mot hedersnormer och hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat genom kunskapshöjande insatser.

Förbättrad upptäckt av våld samt starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn I arbetet med att tidigt upptäcka våld är det nödvändigt att ha rutiner och det är av yttersta vikt att samarbeten finns mellan olika aktörer.²¹ Att faktiskt våga ställa frågor om våld ökar chanserna att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande och därigenom kunna ge det samhällsstöd och skydd som behövs.²²

I länets kommuner finns det stöd- och skyddsinsatser av god kvalitet att tillgå, men arbetet med att säkerställa detta fortsätter. Det finns utvecklingsområden som länet gemensamt behöver arbeta med även fortsättningsvis, t. ex. skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och flickor som är i särskilt sårbara situationer på grund av exempelvis ålder, missbruk, funktionsnedsättning, sexuell läggning, begränsande värderingar och normer i familjen (hedersrelaterat våld och förtryck bland annat).

Det finns i länet ett identifierat behov av mer kunskap för att kunna upptäcka och hantera hedersutsatthet hos kvinnor och män, flickor och pojkar. Det finns även ett behov i länet av att ytterligare säkerställa barnperspektivet när det gäller flickor och pojkar, tjejer och killars våldsutsatthet, oavsett vilken sorts våld och begränsande normer det handlar om. Länsstyrelsen har under året tillsammans med övriga aktörer inom området mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck konstaterat att flickor och pojkars rätt till ett liv utan våld och förtryck samt rätten till starkare skydd och stöd är grundläggande förutsättningar för det gemensamma arbetet mot mäns våld mot kvinnor i länet. Enligt Socialstyrelsens öppna jämförelser för länet är ett utvecklingsområde att implementera barnperspektivet genom att till exempel skapa aktuella rutiner för att säkra skolgång för barn i skyddat boende.²³

Målen för det arbetet med stöd och skydd 2018–2020 är:

- Länsstyrelsen erbjuder en plattform för att utveckla kvalitetssäkrade rutiner för att upptäcka och hantera hedersrelaterat våld och förtryck.
- Fler våldsutsatta personer oavsett kön erbjuds och/eller får stöd och skydd.

Effektivare brottsbekämpning

Länsstyrelsen har i samförstånd med andra myndigheter, kommunerna, och idéburen sektor valt att inom ramen för Effektivare brottsbekämpning fokusera på arbetet mot sexköp och människohandel för sexuella ändamål, könsstympning samt tvångs- och barnäktenskap.

²¹ Se exempelvis Regeringens skrivelse 2016/17:10 och Socialstyrelsen (2015) *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*

²² Se exempelvis NCK (2010:4) *Att ställa frågor om våld som en del av anamnesen* och Socialstyrelsen (2015) *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*

²³ Socialstyrelsen (2017) *Öppna jämförelser*

För att på ett effektivare sätt bekämpa brott så krävs samverkan och det krävs en ökad sakkunskap.²⁴ I Uppsala län, likväl som i riket i stort, finns det ett behov av samverkan och kompetenshöjning generellt sett när det kommer till våldsområdena sexköp och människohandel för sexuella ändamål, könsstympning samt tvångs- och barnäktenskap.

När det gäller könsstympning, barn- och tvångsäktenskap har Uppsala län förmånen att det förutom nationella myndigheter finns flera idéburna föreningar (TRIS; RISK) som arbetar aktivt mot dessa former av våld genom kunskapshöjande insatser, metodutveckling och samverkan.

Målen för arbetet för effektivare brottsbekämpning 2018–2020 är:

- Länsstyrelsen samordnar gemensamma utbildningar för att öka kunskapen om könsstympning, tvångsäktenskap och barnäktenskap, samt diskuterar samverkansformer mellan bland annat hälso- och sjukvård, skola, socialtjänst och polis.
- Länets kommuner, polisen och migrationsverket etablerar samverkansformer för att arbeta mot sexköp och människohandel för sexuella ändamål.
- Fler ärenden rörande sexköp och människohandel för sexuella ändamål, könsstympning, tvångsäktenskap och barnäktenskap rapporteras, anmäls och lagförs.

Förbättrad kunskap och metodutveckling

I Uppsala län pågår det sedan många år ett gediget arbete med kunskapsutveckling inom områdena mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) är en huvudaktör på nationell nivå och en självklar samverkanspart i länet. Det finns även fler organisationer i länet som genom sitt arbete lyfter frågorna om mäns våld mot kvinnor och barn och hedervåld och förtryck på ett förtjänstfullt sätt och därigenom bidrar till utvecklingen av kunskap och metoder, på lokal och nationell nivå.

Länsstyrelsen ser att det finns goda förutsättningarna för att arbeta vidare med att höja kunskapsnivån i länet; kunskapen inom de olika delområden under mäns våld mot kvinnor ser olika ut i länet och länsstyrelsen stödjer och främjar kompetensutvecklingen genom bland annat spridning av NCK:s webbutbildning om mäns våld mot kvinnor och Länsstyrelsen Östergötlands material om hedersrelaterat våld och förtryck.

Målen för arbetet med kunskaps- och metodutveckling 2018–2020 är:

- Ett aktivt arbete med att synliggöra problemområdet mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, könsstympning, tvångsäktenskap och barnäktenskap genom statistik, kartläggningar och kunskapshöjande insatser.
- Att förbättra och sprida kunskap och metoder ytterligare i länet är grundläggande för arbetet inom hela våldsområdet. Länsstyrelsen bidrar till ökad kunskap och metodutveckling hos berörda yrkesgrupper, politiker och allmänheten.

²⁴ Regeringens skrivelse 2016/17:10

Jämställd arbetsmarknadsetablering med fokus på utlandsfödda kvinnor²⁵

Generella utmaningar

Arbetsmarknaden i Sverige är starkt könsuppdelad. De vanligaste yrkena i länet för kvinnor är undersköterskor, sjuksköterskor, kontorsassistent, barnskötare och grundskollärare. För män gäller snickare, takmontörer, fordonsmekaniker, installations- och industrielektriker samt lastbils- och busschaufförer. De vanligaste yrkena för utlandsfödda kvinnor i Sverige är städare följt av doktorander.²⁶

På arbetsmarknaden samspelar flera andra faktorer, så som födelseland och utbildningsnivå, förutom kön. Utlandsfödda kvinnor har den lägsta sysselsättningsgraden i Sverige. I Uppsala län förvärvsarbetade 59 procent av de utlandsfödda kvinnorna 2015, varav drygt 5 procent var företagare. Det kan jämföras med inrikes födda kvinnor av vilka 81 procent förvärvsarbetade och 5 procent var företagare²⁷.

Orsaker till kvinnors lägre arbetskraftsdeltagande generellt är främst sjukdom och studier. Gällande utlandsfödda kvinnor pekas hemarbete ut som en annan betydande orsak, exempelvis står 20 procent av kvinnorna födda utanför Europa utanför arbetsmarknaden på grund av hemarbete. Detta kan jämföras med 5 procent av inrikes födda kvinnor. Forskning hänvisar också till diskriminering som en viktig anledning till utlandsföddas svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.²⁸

Länsstyrelsen ser ett behov att kartlägga arbetsmarknaden för utlandsfödda kvinnor i länet, till exempel inom vilka yrken kvinnorna arbetar samt på vilka positioner, typer av anställningar (heltid/deltid, fast/tidsbegränsat), och utbildningsbakgrund. Den nationella statistiken visar att arbetsmarknaden är uppdelad även inom de kvinnodominerade yrkena. Exempel anställs en betydligt större andel utlandsfödda kvinnor i Sverige som städare och hemservicepersonal medan bara knappt en fjärdedel arbetar som undersköterskor.²⁹ Detta mönster synliggör föreställningar inom yrkena där korsningar mellan kön, födelseland, klass och utbildningsbakgrund får betydelse för dem som söker arbete.

Den totala utbildningsnivån skiljer sig väldigt lite åt mellan inrikes- och utlandsfödda. Utlandsfödda kvinnor är mer välutbildade än män, oavsett om männen är födda i Sverige eller inte. Inrikes födda kvinnor är mest välutbildade.³⁰ En majoritet av alla kvinnor och män i länet med eftergymnasial utbildning arbetar också inom yrken med krav på högskolekompetens. Här är det inom gruppen utlandsfödda kvinnor som den största skillnaden finns. Välutbildade kvinnor födda utanför Europa har betydligt svårare att få jobb som motsvarar deras kompetens. Detta kan delvis bero på att deras

²⁵ Utlandsfödd, enligt Statistiska centralbyrån, är en person född i annat land än Sverige.

²⁶ Statistiska centralbyrån, Yrkesregistret med yrkesstatistik 2015, s. 7. Tillgänglig: <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/yrkesregistret-med-yrkesstatistik/pong/publikationer/yrkesregistret-med-yrkesstatistik-2015/>

²⁷ Statistiska centralbyrån, Statistikdatabasen, <http://www.statistikdatabasen.scb.se/sq/38557>

²⁸ Regeringens skrivelse 2016/17:10

²⁹ Statistiska centralbyrån, Statistikdatabasen <http://www.statistikdatabasen.scb.se/sq/39972>, <http://www.statistikdatabasen.scb.se/sq/39975>

³⁰ Statistiska centralbyrån, Befolkningens utbildning 2016, s. 11. Tillgänglig: <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/befolkningens-utbildning/befolkningens-utbildning/pong/publikationer/befolkningens-utbildning-2016/>

utbildningar inte överensstämmer med kraven på den svenska arbetsmarknaden.³¹ Troligtvis är diskriminering en annan anledning.³²

Mål för länet 2018–2020

- Ett aktivt arbete med att synliggöra ojämställd arbetsmarknadsetablering genom statistik, kartläggningar och kunskapshöjande insatser.
- Samverkansstrukturer och fora bidrar till att fler aktörer arbetar aktivt för jämställd arbetsmarknadsetablering.
- Fler utlandsfödda kvinnor deltar på arbetsmarknaden i Uppsala län.

Ett gemensamt arbete i länet 2018–2020

Grundläggande för att följa utvecklingen i länet inom det prioriterade området *jämställd arbetsmarknadsetablering med fokus på utlandsfödda kvinnor* är att synliggöra ojämställdheten i siffror genom statistik. En översyn behöver göras över hur länsstyrelsen och andra regionala myndigheter, såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, bäst kan synliggöra utvecklingen inom området som ett komplement till statistik från Statistiska centralbyrån.

Sedan 2013 har Region Uppsala (tidigare Regionförbundet i Uppsala län) bedrivit ett samlat arbete i syfte att effektivisera länets arbete med att uppnå en inkluderande arbetsmarknad. 2015 instiftades Forum för en inkluderande arbetsmarknad (FIA) med ett tydligt fokus på att använda ESF-medel till maximal effekt samt koordinera och effektivisera projektframtagande och verksamhetsutveckling. FIA ska skapa en plattform som möjliggör delaktighet, påverkar hur strukturer samverkar samt möjliggör förbättringar för en inkluderande arbetsmarknad i Uppsala län genom medel från ESF-rådet. Målgrupp är representanter från de organisationerna i Uppsala län som har ett uttalat ansvar för den inkluderande arbetsmarknaden: Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, länsstyrelsen, Samordningsförbundet, Region Uppsala samt länets kommuner.

Länsstyrelsen sammankallar ett regionalt nätverk för jämställdhetsintegrering. Målgrupp är personer på strategiska positioner med ansvar för jämställdhetsfrågor i länets alla kommuner, relevanta myndigheter och Region Uppsala. I nätverket kommer det gemensamma arbetet för en jämställd arbetsmarknad utvecklas.

Länets kommuner, myndigheter, företag och idéburen sektor delar med sig av sitt arbete för jämställd arbetsmarknadsetablering på den webbsida som länsstyrelsen kommer att skapa kopplad till Regional strategi för jämställdhet.

³¹ Statistiska centralbyrån, Statistikdatabasen, <http://www.statistikdatabasen.scb.se/sq/38522>

³² Regeringens skrivelse 2016/17:10

Jämställd hälsa

Generella utmaningar

Kvinnor i Uppsala län har en högre sjukfrånvaro än män, detta är inget nytt fenomen utan syns i statistiken för hela 2000-talet.³³ Ohälsotalet i Uppsala län 2016, det vill säga Försäkringskassans mått på frånvarodagar som ersätts av sjukförsäkringen, visar att kvinnor i snitt är sjuka 32 dagar per år medan män är sjuka 21 dagar³⁴. I statistiken syns stora skillnader mellan kommunerna. Exempelvis är ohälsotalet för kvinnor i Knivsta samt Uppsala kommun 27 respektive 28, medan det för kvinnor i Heby och Tierps kommun är 50 respektive 47.

Könsskillnaden i hälsan mellan kvinnor och män kan bland annat förklaras genom traditionella normer och könsskillnader i livsvillkor. Förutom kön samspelar flera andra faktorer negativt på människors hälsa såsom socioekonomisk- och utbildningsbakgrund, huruvida en person är utrikes eller inrikes född samt sexuell läggning och könsidentitet.

Då jämställd hälsa är ett mycket brett område har Länsstyrelsen identifierat tre underområden som vi ser ett särskilt behov av att arbeta med gemensamt i länet under de kommande åren. Dessa områden är psykisk ohälsa i arbetsmiljön, hot och våld mot kvinnor och tjejer i offentliga miljöer (inklusive på nätet) samt ohälsa bland unga tjejer, killar och ickebinära personer.

Psykisk ohälsa i arbetsmiljön

Den nationella trenden där kvinnor drabbas mest av psykiska sjukdomar återspeglas i Uppsala län. 26 procent av de sjukskrivna kvinnorna i länet har psykiatriska diagnoser, jämför med 18 procent för män³⁵. Olika typer av depression och ångest samt anpassningsstörningar och stressreaktioner är de vanligaste diagnoserna³⁶. Forskning visar att det finns en koppling mellan psykisk ohälsa och arbete, framför allt gällande yrkesgrupp och psykosocial arbetsmiljö.

Hot och våld i offentliga miljöer

Hot och våld begränsar kvinnors och tjejers dagliga liv exempelvis i offentliga miljöer, på nätet och i relation till manliga medarbetare och chefer. 32 procent av alla kvinnor i Uppsala län avstår från att gå ut ensam av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Andelen i riket är 35 procent. Andelen män som begränsar sig på liknande sätt är 8 procent, både i länet och nationellt³⁷. Våld, särskilt sexuella trakasserier, är normaliserat och det råder en tystnadskultur. Detta har inte minst synliggjorts under #metoo-kampanjen.

Unga personers ohälsa

Enligt en ny studie från länet upplever flickor mer psykisk ohälsa än pojkar. Pojkar tenderar istället att ha beteendeproblem³⁸. Flickor känner sig också mindre trygga än pojkar, även om unga känner sig trygga generellt. Platser där ungdomar inte känner sig trygga är framför allt i bostadsområdet på kvällen och natten, på fritidsgårdar, i centrum och på bussar och tåg. Flickor känner sig också mer otrygga än pojkar på nätet³⁹.

³³ Statistiska centralbyråns tabellpaket med regional jämställdhetsstatistik för Uppsala län 2016.

³⁴ Statistiska centralbyråns tabellpaket med regional jämställdhetsstatistik för Uppsala län 2016.

³⁵ Socialförsäkringsrapport, 2017:3

³⁶ Försäkringskassan definierar diagnosen "anpassningsstörningar och stressreaktioner" som psykiatriska diagnoser orsakad av yttre händelser. I diagnosen ingår "anpassningsstörning till följd av förändrade livsomständigheter eller en belastande livssituation; akut stressreaktion till följd av traumatiska livshändelser; posttraumatiskt stressyndrom samt utmattningssyndrom" Försäkringskassans korta analyser 2016:2, s.2.

³⁷ SCB tabellpaket regional jämställdhetsstatistik Uppsala län 2016

³⁸ Region Uppsala, Liv och hälsa ung 2017

³⁹ Region Uppsala, Liv och hälsa ung 2017

Hot, våld och diskriminering drabbar unga HBTQ-personer särskilt. Skolan och hemmet är platser där HBTQ-ungdomar känner sig mest otrygga⁴⁰. Unga personer i länet dricker mindre alkohol och även tobaksanvändningen minskar. Användning av narkotika bland unga visar också en stabil, låg trend⁴¹.

Mål för länet 2018–2020

- Ett aktivt arbete med att synliggöra ohälsa oavsett kön genom statistik, kartläggningar och kunskapshöjande insatser.
- Samverkansstrukturer och fora bidrar till att fler aktörer arbetar aktivt för en jämställd arbetsmiljö.
- Ett aktivt arbete för att bryta normaliseringen av hot och våld mot kvinnor och flickor samt för att öka tryggheten för kvinnor och flickor på offentliga platser.
- Ett förbättrat hälsotillstånd för ungdomar utifrån ett jämställdhetsperspektiv, med fokus på psykiska hälsa samt ANDT- och HBTQ-frågor.

Ett gemensamt arbete i länet 2018–2020

Grundläggande för att följa utvecklingen i länet inom det prioriterade området *jämställd hälsa* är att synliggöra ojämställdheten i siffror genom statistik. En översyn behöver göras över hur länsstyrelsen och andra regionala myndigheter bäst kan synliggöra utvecklingen som ett komplement till statistik från Statistiska centralbyrån.

Region Uppsala har sedan 2003 genomfört enkätundersökningen *Liv och hälsa ung* bland högstadie- och gymnasieelever i länet. Undersökningen är underlag till analyser, insatser och uppföljningar. Regionen fördelar exempelvis folkhälsomedel och har också tagit fram prioriterade samverkansinsatser för bättre hälsa bland barn och unga.

Länsstyrelsen sammankallar ett regionalt nätverk för jämställdhetsintegrering. Målgrupp är personer på strategiska positioner med ansvar för jämställdhetsfrågor i länets alla kommuner, relevanta myndigheter och Region Uppsala. I nätverket kommer det gemensamma arbetet för jämställd hälsa utvecklas.

Länets kommuner, myndigheter, företag och idéburen sektor delar med sig av sitt arbete med jämställd hälsa på den webbsida som länsstyrelsen kommer att skapa kopplad till Regional strategi för jämställdhet.

⁴⁰ Region Uppsala, Liv och hälsa ung 2017

⁴¹ Region Uppsala, Liv och hälsa ung 2017

Jämställd resursfördelning

Generella utmaningar

Jämställd resursfördelning är ett sätt att tala om kvalitet i verksamheter där fördelningen av resurser tar hänsyn till kvinnors och mäns, flickor och pojkars, förutsättningar och behov. En budget kan gesken av att vara könsneutral. Om inte analyser görs utifrån kvinnors och mäns, flickor och pojkars, olika behov och förutsättningar riskerar budgeten att fördela resurser orättvist och kanske även diskriminerande. I Sverige, och flera andra länder, har analyser av statens budget kunnat visa att den offentliga resursfördelningen gynnar män. Större vikt läggs vid mäns behov, aktiviteter och prioriteringar och den traditionellt manliga livsvägen gynnas ekonomiskt.⁴²

All offentlig service kan inte brytas ner till individuella enheter som används av enskilda individer. Detta gäller exempelvis belysning i offentlig miljö, kollektivtrafik och vägar. När det gäller satsningar och omfattning av denna typ av service behöver fokus istället vara på kvinnors och mäns prioriteringar såsom olika upplevelser av trygghet eller transportmönster.

Mål för länet 2018–2020

- Ett aktivt arbete med att synliggöra ojämställd resursfördelning genom statistik, kartläggningar och kunskapshöjande insatser.
- Samverkansstrukturer och fora bidrar till att fler aktörer i länet arbetar för jämställd resursfördelning.

Ett gemensamt arbete i länet 2018–2020

En översyn behöver göras över hur länsstyrelsen och andra regionala myndigheter bäst kan synliggöra utvecklingen inom området *jämställd resursfördelning*.

Länsstyrelsen sammankallar ett regionalt nätverk för jämställdhetsintegrering. Målgrupp är personer på strategiska positioner med ansvar för jämställdhetsfrågor i länets alla kommuner, relevanta myndigheter och Region Uppsala. Vid tidigare nätverksträffar och under årets behovsinventering har både kommun- och myndighetsrepresentanter lyft vikten av erfarenhetsutbyten och utbildningsinsatser i metoder som möjliggör jämställd resursfördelning. Här har länsstyrelsen konkreta insatser att arbeta vidare med.

Länets kommuner, myndigheter, företag och idéburen sektor delar med sig av sitt arbete med jämställd hälsa på den webbsida som länsstyrelsen kommer att skapa kopplad till Regional strategi för jämställdhet.

⁴² Jämställ.nu och Sveriges kvinnolobby (2008) *Pengar nu! En handbok i gender budgetering*

